

Un projecte per a dones sense llar de Nou Barris

Clara Naya Ponce

Sòcia fundadora de l'associació "Lola, no estàs sola"

Paraules clau: dones sense llar, sensellarisme, feminisme, associacionisme

"Lola, no estàs sola" és una associació formada per vuit dones que neix per gestionar un projecte d'intervenció social amb dones sense llar a Nou Barris. La raó per la qual un grup de dones ens hem reunit per fer realitat aquest projecte forma part de l'ADN del districte on vivim, per l'aire que hem respirat participant en entitats, per totes les vegades que hem sentit la solidaritat entre veïnes als carrers i, també, per la nostra mirada feminista.

1. D'on ve "Lola, no estàs sola"?

L'objectiu de l'associació és plantejar un projecte d'intervenció social amb dones vulnerables, invisibilitzades i discriminades, amb una mirada que sigui fidel a la manera de fer del feminisme i els moviments socials del districte de Nou Barris. El projecte "Lola, no estàs sola" és una gran oportunitat per exercir l'acció directa amb dones, així com per visibilitzar les seves realitats i generar una transformació social i feminista de les entitats, el districte i les veïnes i veïns.

Des de l'origen del districte, l'ajuda mútua i la solidaritat entre veïnes i veïns ha estat una de les bases de la construcció social. La classe obrera dels anys setanta va mostrar la seva força aixecant els seus barris o les seves cases (a les Roquetes, per exemple), va lluitar per asfaltar els carrers i aconseguir semàfors. Però no tot va quedar allà. Van continuar construint el barri i dirigint la seva mirada més humana als problemes socials.

Un exemple clar va ser el posicionament de les entitats davant la ubicació d'un centre d'atenció i seguiment (CAS) a les drogodependències al territori, tot i l'oposició d'alguns veïns i veïnes. En altres districtes es tallaven els carrers per

reivindicar que el CAS no s'ubiqués als seus barris, mentre que a Nou Barris el centre del debat eren les persones. La gent entenia que els seus fills i filles podien necessitar els serveis del centre i, per tant, tenien dret a tenir-lo a prop. Així, es desestigmatitzava el col·lectiu que pateix drogodependències i es plantejava la realitat des de la integració. Es va crear una comissió, no antidroga, sinó per ocupar-se de la situació del barri. La imatge de Comidroga en xapes o adhesius es feia visible a les festes populars, i les famílies que lluitaven contra aquest problema, que tant afectava la joventut als vuitanta, sentien que tenien el suport de les veïnes i els veïns.

Hi ha més exemples, com la xarxa 9 Barris Acull. Es va crear a partir dels tancaments que van dur a terme immigrants a les esglésies de Barcelona el 2001, en concret, el de l'església de Santa Engràcia de la Prosperitat. El seu objectiu no era formar una entitat que s'ocupés de la immigració, sinó integrar aquesta realitat a les entitats del districte. Durant anys s'han generat vincles amb les persones que arriben d'altres llocs i s'han inclòs en aquest ric districte. Així mateix, s'han proporcionat eines a entitats i veïnes i veïns perquè aquests siguin més inclusius amb les diverses realitats. El Festival de Sopes és un gran exponent de la convivència al districte, i les seves jornades anuals, una oportunitat d'aprofundir en els discursos inclusius de les entitats, enfortir-les i generar debat.

Ja el 2013, amb la campanya "Nou Barris cabrejada", el districte i les entitats es van pronunciar davant la pobresa, amb el lema "No és pobresa, és injustícia". Les entitats van dur a terme un estudi sobre la situació de les desigualtats que es viuen al territori per exigir millores en la qualitat de

vida de les veïnes i els veïns, davant una administració amb poca mirada social.

Lluitar per superar les desigualtats socials dels nostres barris és ja una manera de fer del districte, la qual cosa es reflecteix en multitud de realitats: en entitats, en carrers, en comunitats i en famílies; entre persones i entre col·lectius; en escoles, serveis sanitaris, casals, plans comunitaris, equipaments, esplais, clubs esportius, entitats i col·lectius. Des de "Lola, no estàs sola" volem recollir totes aquestes experiències i compartir-les amb les dones que viuen al carrer, i, alhora, promoure que les entitats es nodreixin d'aquestes dones. Perquè si alguna cosa aprenem cada dia és que qualsevol persona té molt a dir en la millora de la seva realitat i en la transformació d'aquestes desigualtats, creant espais de convivència més justos.

Nou Barris també va participar en els moviments feministes i, en concret, en les vocalies de dones que van sorgir a la ciutat després de les Primeres Jornades Catalanes de la Dona, el juny del 1976. La lluita d'aquelles dones també forma part d'aquest projecte.

Les reivindicacions per la igualtat de les dones han fet aquesta societat una mica més justa amb la nostra realitat, però a Nou Barris les vocalies de les associacions de veïns van aportar molt més. S'han generat espais de trobada entre dones per parlar dels seus problemes, per donar-los suport davant situacions que vivien al barri i buscar solucions per a elles: des de tota una xarxa que facilitava a les dones anar a avortar a Avinyó per deslliurar-les del Carnisser de Sants fins a una manifestació per denunciar l'assetjament d'un cap a una treballadora en un supermercat del barri.

Les dones tenien clar que la lluita del barri era responsabilitat de totes i tots, però des de les associacions no se les tenia en compte en la presa de decisions. Un exemple són els horaris de les reunions, que impedièren que moltes hi anessin. Tanmateix, eren les que s'organitzaven per mantenir la lluita, per tallar carrers o per tenir el barri assetjat en la reivindicació dels semàfors.

Les vocalies van aportar un espai on aquestes dones es poguessin apoderar; es parlava de sexualitat i maternitat, se'n destacava l'educació, es posaven en relleu les escoles d'adults, la reivindicació de les escoles bressol municipals, el centre de planificació familiar... La lluita que va començar amb aquestes vocalies continua avui dia des de la identitat dels grups feministes, i ha deixat un pòsit important en les entitats i als carrers.

I d'allà va sorgir el Grup de Dones de Nou Barris, ja desvinculat i emancipat de les associacions de veïnes i veïns, que va tenir un paper essencial en la creació dels punts d'informació i assessorament de dones (PIAD) i en la visibilització i conceptualització de la violència masclista. La celebració del 8 de març mostra les ganes que seguim tenint les dones de Nou Barris de celebrar i reivindicar.

A partir d'aquest moment, amb les situacions que ens està tocant viure en un districte replet d'injustícies, des de "Lola no estàs sola" ens plantegem treballar amb les dones que ho tenen més difícil, les més invisibles i les que més pateixen: les dones sense llar; en concret, les que viuen al carrer o al Centre Residencial de Primera Acollida de Nou Barris de manera temporal.

2. Les dones sense llar, una dura realitat invisible

La realitat que viuen les dones en situació de carrer, les seves necessitats específiques i la inexistència d'un recurs que s'hi adapti fan necessari aquest projecte.

El 76% de les dones en aquesta situació han estat víctimes de violència masclista, el 71,5% són mares i no poden atendre les filles o fills, el 22,3% té alguna malaltia greu o crònica i el 57,2% pateix alguna discapacitat psíquica. Tots aquests percentatges són superiors als de la població masculina que es troba en les mateixes circumstàncies. A més, el repartiment de rols de gènere a la societat patriarcal en què vivim, on els homes passen a ocupar l'espai públic i les dones el privat, afecta aquestes dones de manera directa. D'una banda, retarda el procés pel qual acaben al carrer, però, una vegada arriben a aquesta situació, ho fan en pitjors condicions que els homes. A més, pel que fa als recursos a què opten, mai no representen més del 20% de la població, per la qual cosa pateixen les conseqüències de ser un grup minoritari.

En el diagnòstic del 2015 que va fer la Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar de Barcelona (XAPSSL), es dedica un capítol al sensellarisme femení, i es mostra la necessitat de treballar amb aquest col·lectiu de dones i endinsar-se en les seves circumstàncies (Sales, 2015).

Les dones que es troben en situació de carrer arriben als recursos residencials a la recerca de protecció, però el que troben no compleix aquesta expectativa: viuen situacions d'intimidació, són minoria davant els homes, els cedeixen intimitat... Això provoca que se n'augmenti la victimització i sigui molt més complicat treballar en el seu procés d'apoderament individual i com a dones. Per solucionar

aquest problema, hem d'atendre les seves necessitats per mitjà d'un espai que s'hi adequi, un espai segur.

La falta d'intimitat i cura de la higiene que es viu als centres o a l'estada al carrer repercuteix en l'autoestima de les dones i la seva identitat, pilars bàsics per al seu apoderament, que millorarien si se'ls oferís un recurs que no haguessin de compartir amb els homes.

Les dones que, a més, són mares no poden tenir accés a una normalització de les relacions, ja que la seva situació dificulta que tinguin trobades amb els seus fills o filles. El lloc on resideixin ha de disposar d'espais perquè puguin veure's amb ells i, així, establir unes relacions familiars menys doloroses per a elles.

D'altra banda, la realitat del mercat laboral i les dificultats més grans a què s'enfronten les dones no afavoreix mantenir una estabilitat econòmica que els permeti revertir la situació. Les solucions a què moltes vegades recorre consisteixen en feines precàries que els proporcionen l'allotjament i la supervivència, però que no les ajuden en el seu procés personal ni interpersonal.

3. Quina resposta es pot donar?

Des de "Lola, no estàs sola" ens plantejem donar una resposta feminista i comunitària, ja que són aquests dos eixos des dels quals creiem que les dones podran ser ateses de manera més justa i viure processos d'apoderament que els permetin revertir la seva situació.

Quan parlem de resposta o mirada feminista ens referim a reconèixer i donar visibilitat a la problemàtica específica

que viuen aquestes dones pel simple fet de ser dones. Les dones que dormen al carrer tenen una dificultat afegida respecte als homes: elles han fracassat en la seva "missió", en el rol que la societat els ha marcat; ja no saben cuidar-se de ningú, ni tan sols de si mateixes. Aquesta idea no només s'amaga en cada procés personal, sinó que és present en els abusos que viuen i en les relacions que estableixen. Cal sumar-hi, també, que són menys que els homes. Així, doncs, la realitat a què s'enfronten està plena de violències diverses, de discriminacions, de relacions forçades. La seva experiència no és més que una reproducció augmentada del masclisme que patim les dones; a més, elles arriben a aquesta situació tan malmeses en l'àmbit personal i són tan invisibles per a la societat que es veuen immerses en una espiral en què assumeixen que la seva realitat està justificada.

La idea és treballar perquè aquestes dones i la societat identifiquin que totes aquestes circumstàncies que els toca viure són fruit del patriarcat, que estan en desavantatge, i també per oferir-los la protecció i l'atenció adequades. Treballar per donar autonomia a aquestes dones des de l'apoderament col·lectiu, per entendre on ens situa el patriarcat. Poder mirar la seva situació, la seva història, la seva vivència, i alliberar-les de part de la responsabilitat i culpa que se'ls imposa pel fet de ser dones. En resum, poder situar la realitat que viuen en el context de desigualtat entre homes i dones.

Una vegada assimilada aquesta visió del sensellarisme femení, i entenent-la com la base de la nostra resposta, treballarem a partir d'altres premisses que fan referència al sensellarisme d'una manera més general.

Entenem el sensellarisme com la falta d’habitatge, fet que vulnera els drets humans, i, per això, la nostra solució principal és oferir a les dones sense llar un espai segur que reverteixi la seva situació i que, a més, no estigui subjecte a temps, sinó que sigui el més semblant a una llar. Amb aquesta finalitat, “Lola, no estàs sola” planteja un projecte concret que explicarem més endavant.

A més d’una mirada feminista i d’entendre que hem de facilitar habitatges a les persones sense llar, des de “Lola, no estàs sola” considerem que sense una resposta comunitària el projecte quedaria incomplet. Quan les persones —i les dones en concret— arriben a aquestes circumstàncies, les xarxes socials amb què compten són molt limitades o inexistents, i, a més, les que estableixen posteriorment no fan més que perpetuar la situació. Establir relacions noves en condicions d’igualtat, sense estigmatitzacions, en facilitaria el procés. La realitat de Nou Barris, un districte lluitador, reivindicatiu, que no ha acceptat resignar-se a la seva realitat de pobresa, sinó que omple els carrers de cultura, economies solidàries i diferents formes d’ajuda mútua, ofereix múltiples possibilitats a les dones. I aquestes, també, són una oportunitat per a tots aquests moviments d’incorporar noves realitats per les quals lluitar i per les quals continuar transformant. La gran varietat d’entitats i la seva predisposició faran que les dones que ho vulguin formin part d’aquest teixit, que coneguin altres maneres de fer, que adoptin diferents perspectives mentre comparteixen la seva. Un enriquiment que segur que s’incorporarà al seu apoderament, el qual revertirà en la societat del districte, mostrant-li una realitat invisible. Sense aquest camí d’anada i tornada no serà possible un canvi pel qual es reconegui el sensellarisme com una vulneració de drets i s’admetin

les dificultats que afronten les dones en aquesta societat. I que, a més de reconèixer-se, es transformi per aconseguir una societat més justa.

4. Com es pot fer?

Des de l’associació volem donar resposta a aquesta situació a través de projectes diversos. El primer projecte consisteix a buscar finançament per a dos pisos a Nou Barris.

La nostra proposta és oferir a aquestes dones una habitació en un pis compartit amb dues dones més en la mateixa situació, on trobaran la protecció que busquen i podran ser ateses conforme a la seva complexitat individual, alhora que es treballarà el seu apoderament col·lectiu. L’estada es limitarà al procés individual de cada una, amb un pla de treball individualitzat decidit per la mateixa dona, per fer-la, així, protagonista de la seva pròpia autonomia.

Les dones participaran en l’organització i gestió d’aquests pisos, de manera que siguin el més semblant a una llar. A més, podran preparar trobades i compartir espais amb els seus fills o filles. Se’ls proporcionarà, així mateix, els recursos adequats per cobrir les seves necessitats psicològiques, físiques i socials, de manera que puguin aconseguir l’autonomia personal. Aquests pisos, en definitiva, facilitaran a les dones la convivència, la intimitat i la recuperació emocional i personal que necessiten, mentre estableixen vincles amb entitats o col·lectius del medi comunitari que permetin crear noves xarxes socials i altres realitats.

El projecte “Lola, no estàs sola” pretén ser una llar perquè les dones que estan en situació de carrer es puguin recuperar emocionalment i prenguin consciència de qui

són i com són capaces de ser les protagonistes del seu canvi. Sempre comptaran amb el suport i l'acompanyament de professionals i veïnes del districte, que els oferiran eines per apoderar-se, i les ajudaran a emprendre el camí d'èxit personal que vulguin.

La nostra metodologia es fonamenta en un procés d'apoderament en tres nivells (individual, interpersonal i col·lectiu), durant el qual la mateixa dona pugui identificar la seva realitat, amb els seus punts forts i les seves carències, ser conscient de les seves necessitats i prendre les decisions necessàries per donar-hi resposta.

Aquests tres nivells són la base dels àmbits d'intervenció que es desenvolupen amb els programes següents:

- **Pla de treball individual:** la dona ha de fer una radiografia de la seva realitat, identificar les seves necessitats i proposar una sèrie d'accions que la portin a millorar i superar la seva situació. El temps que necessiti depèn de cada dona. És una fase dinàmica, oberta a modificacions, i una manera de prendre consciència progressivament del seu apoderament individual i el seu procés vital.
- **“Soc mare”:** es tracta de l'adaptació del projecte a les dones que siguin mares, en què se'ls ofereix trobades amb les filles o fills als pisos i es treballa de manera individual la seva relació, amb l'objectiu de desenvolupar-la de manera positiva i que visquin la maternitat amb naturalitat, no com una càrrega. També s'ofereix la possibilitat de vincular-les a algun grup de criança o espai familiar del barri on puguin anar amb les filles o fills i fer que participin en activitats infantils del districte.
- **“Participar al meu barri”:** és un programa perquè puguin establir noves relacions socials i fomentar la creació de noves xarxes socials. Es posarà en contacte les dones amb entitats del districte en les quals elles puguin i vulguin participar per desenvolupar les xarxes esmentades. Així, l'associació es dona a conèixer a les entitats del barri que treballen en l'àmbit comunitari, estableix vincles d'ajuda mútua i sensibilitza sobre la realitat d'aquestes dones per desestigmatitzar el sensellarisme.
- **Assemblea de Dones:** té per objectiu l'organització del funcionament dels pisos per part de les mateixes dones. L'assemblea està moderada per una dona de forma rotativa, i també hi participen una persona de l'entitat i una medidora. Així mateix, s'encarrega d'organitzar la logística del pis, però al seu torn és un espai on abordar temes de convivència o de relacions que sorgeixin entre les dones.
- **Grup de Dones:** l'objectiu del grup és donar visibilitat a les dones, donant a conèixer dones importants en la història, abordant temes feministes o simplement oferint un punt de trobada on les dones puguin compartir la seva realitat. La finalitat la decideixen les mateixes participants i pot canviar si ho consideren oportú. Pot formar part del grup qualsevol dona, estigui en situació de sensellarisme o no.

“Lola, no estàs sola” és un projecte que posa la dona al centre, que l'acompanya en el seu apoderament i que li ofereix el temps i l'espai necessaris perquè el realitzi. A l'associació pensem que, si no es respecten aquests aspectes, és molt complicat aconseguir trajectòries d'èxit, un èxit que no depèn només de revertir la situació, sinó d'assolir l'apoderament de les dones.

5. Un any i... de “Lola, no estàs sola”

Des que el juliol del 2016 vam començar a donar forma al projecte, ha estat una etapa repleta de reflexions, debats i qüestionaments per poder portar-lo a la pràctica i fer-ho de la millor manera possible. No hem perdut de vista que la dona i la vulneració del seu dret a l’habitatge havien d’estar al centre. Per això vam aprofundir en el *housing first* i vam introduir els seus principis en el projecte.

Li hem donat visibilitat a les entitats del barri i l’acollida ha estat molt fructífera, no només quant a sensibilització i desestigmatització, sinó també respecte a la implicació d’entitats i persones en el projecte. Fins ara, són aquestes les que ens estan oferint aportacions per poder finançar-lo.

Hem pogut contactar amb alguna dona que està vivint situacions de sensellarisme, fins i tot sense comptar amb els recursos dels pisos, i oferir-li informació, suport i acompanyament. Les experiències que fins ara hem tingut ens han reafirmat que l’apoderament de la mateixa dona s’ha de fonamentar en el respecte dels seus temps i en el fet de donar-li el protagonisme. Tot això ens està ajudant a generar nous projectes per poder facilitar altres recursos a aquestes dones.

Hem tingut l’oportunitat d’explicar el projecte en jornades de dones de Barcelona, en espais comunitaris del districte i també davant les administracions, en una primera fase de difusió del projecte i recerca de recursos.

Cal dir que hem obtingut alguns èxits: hem començat a participar en un estudi de la Universitat de Barcelona sobre la realitat de les dones sense llar i el seu acompanyament,

i ens hem incorporat a la Xarxa d’Atenció a les Persones sense Llar de Barcelona.

Aquest camí, que no ha fet més que començar, ens està portant a poc a poc a materialitzar el projecte. El nostre pròxim objectiu és oferir un pis per donar resposta en l’àmbit de l’habitatge a tres dones que puguin triar el seu camí a partir de llavors, començar de zero i apoderar-se. Aquesta intervenció, que neix del nostre sentiment solidari de barri lluitador i del nostre cor feminista, requereix inversions que encara han d’arribar. Però també és fruit de la dedicació que hi posem i de la bona acollida que està tenint entre les dones i el districte.